

Prof. dr hab. Jan Barcz
Kierownik Katedry Prawa
Międzynarodowego i prawa UE
Kolegium Prawa
Akademia Leona Koźmińskiego
jbarcz@hotmail.com

Ocena
rozprawy doktorskiej Pana mgr Piotra Turka

**„Pozycja i funkcjonowanie prokuratury w standardach prawnych
Rady Europy” (s. 310)**

1. W sprawie tematu rozprawy

Podjęcie tego tematu przez Doktoranta uważam ze wszech miar za uzasadnione i ważne.

Po pierwsze – z ustrojowego punktu widzenia: ostatnie lata wykazały, że nawet w państwach o wydawałoby się ustabilizowanej demokracji (będących członkami takich organizacji jak Unia Europejska i Sojusz Północnoatlantycki) narastają problemy z praworządnością.

Po drugie – identyfikacja takich problemów koncentruje się wokół zagadnienia niezależności sądów i niezawisłości sędziego (ma to bowiem zasadnicze znaczenie dla – na przykład w odniesieniu do Unii Europejskiej – sprawnego działania unijnego rynku wewnętrznego), w cieniu natomiast pozostaje kwestia niezależności i bezstronności oraz innych zasad działania prokuratury, choć sprawy te mają istotne znaczenie z punktu widzenia praworządnego państwa z niezależnym wymiarem sprawiedliwości.

Po trzecie – zasadne było sięgnięcie do dorobku Rady Europy w celu identyfikacji standardów odnoszących się do pozycji i funkcjonowania prokuratury; jest to organizacja międzynarodowa zajmująca się przestrzeganiem praw człowieka (a przede wszystkim o to chodzi przy rozpatrywaniu pozycji i funkcjonowania prokuratury w nowoczesnym państwie demokratycznym), powiązana z Europejską Konwencją Praw

Człowieka, na mocy której działa sąd międzynarodowy (ETPCz), mający wielki wpływ na konkretyzację standardów praw człowieka i praworządności, organizacja kreująca inne umowy międzynarodowe (konwencje) o zasadniczym znaczeniu w tym obszarze, w końcu dysponująca różnego rodzaju strukturami (organami, komitetami, komisjami), odgrywającymi w kreowaniu standardów ochrony praw człowieka i praworządności wiodącą rolę.

Po czwarte wreszcie – rozprawa wypełnia lukę w literaturze naukowej (polskiej i międzynarodowej), mimo bowiem bardzo obszernej listy publikacji zarówno na temat samej Rady Europy, EKPCz i ETPCz jak i związanego z tym dorobku, brak było do tej pory pracy monograficznej oceniającej pozycję i funkcjonowanie prokuratury w świetle standardu praworządnego państwa. Recenzowana rozprawa „rozminęła” się co prawda z ostatnio wydaną, świetną monografią Jacka Barcika (*Ochrona praworządności w Radzie Europy i Unii Europejskiej ze szczególnym uwzględnieniem niezależności sądów i niezawisłości sędziego*, Warszawa 2019), niemniej w monografii tej nie zajmowano się odrębnie i w sposób szczególny pozycją i funkcjonowaniem prokuratury (w świetle ochrony praworządności).

Tak więc podjęcie przez Doktoranta tego tematu należy przyjąć z zainteresowaniem i satysfakcją. Tym bardziej że Doktorant został skonfrontowany z tematem badawczym trudnym, o dużym ładunku teoretycznym, wkraczającym w obszary różnych dziedzin nauki prawa – prawa konstytucyjnego, prawa międzynarodowego, prawa Unii Europejskiej oraz – czego w zasadzie nie trzeba dodawać - o dużej aktualności i „wrażliwości” politycznej. Uprzedzając konkluzję końcową chciałbym stwierdzić, że Doktorant dobrze poradził sobie z tymi wyzwaniem metodologicznymi i merytorycznymi, przedkładając rozprawę dobrze napisaną, z ciekawymi, solidnie uzasadnionymi tezami, o dużym znaczeniu również dla praktyki ustrojowej.

2. Cel rozprawy, szczegółowe problemy badawcze i hipotezy rozprawy oraz jej struktura

Doktorant podzielił rozprawę na trzy części, które z kolei podzielone są na rozdziały (oznaczone dużymi literami arabskimi), a te na punkty (oznaczone małymi literami arabskimi).

Część I (*Uwarunkowania międzynarodowoprawnej standaryzacji prokuratury*, strony 16-77), obejmuje dwa zasadnicze kompleksy problemów: interesująco przeprowadzane badania porównawcze (rozdział B), ukazujące status ustrojowy polskiej prokuratury na tle rozwiązań w wybranych państwach europejskich (dobór tych przykładów nie budzi moich zastrzeżeń – z jednej strony Francja, Niemcy, Włochy, Hiszpania i Wielka Brytania, z drugiej – Związek Radziecki, a obecnie Federacja Rosyjska); oraz (rozdział C) ukazanie przedmiotu badawczego w świetle określonych uwarunkowań wynikających z prawa międzynarodowego; Doktorant zidentyfikował w tym rozdziale najważniejsze obszary regulacji, mające wpływ na określenie międzynarodowego standardu pozycji i funkcjonowania prokuratury (pomoc prawna, międzynarodowa ochrona praw człowieka, międzynarodowe trybunały karne, członkostwo państwa w organizacji międzynarodowej, w tym - w kontekście UE - Prokuratura Europejska i Europejski Nakaz Aresztowania - oraz międzynarodowe *soft law*). Klamrą spinającą wywody zawarte w tej części jest wniosek Doktoranta, iż co do zasady prawo międzynarodowe pozostawia państwom regulację pozycji i zasad funkcjonowania prokuratury, co nie oznacza jednak, że nie są one związane międzynarodowymi standardami odnoszącymi się do tych kwestii (zwłaszcza jeśli mają one charakter standardów prawnych).

Część II (*Organy standardotwórcze Rady Europy i ich kompetencje*, strony 78-112), obejmuje dwa zasadnicze rozdziały: w jednym (rozdział C) charakteryzowane są organy traktatowe Rady Europy, w drugim (rozdział D) organy pozatraktatowe. Te dwa rozdziały mają charakter przeglądowy, ale są niezbędne dla prawidłowego metodologicznego ujęcia rozważań w części III rozprawy. Są one poprzedzone ważnym dla całej rozprawy rozdziałem B (*Pojęcie standardu prawnego*), którego nie tyle wywody, co umiejscowienie może budzić pewne wątpliwości (wywody na ten temat raczej powinny zostać umiejscowione na początku rozprawy).

Część III (*Kształtowanie się standardów prawnych Rady Europy dotyczących prokuratury*, strony 113-293) jest najobszerniejsza i ma zasadnicze znaczenie z punktu widzenia tematu rozprawy. Doktorant podzielił tę część na trzy zasadnicze rozdziały: rozdział C – *Standardy zawarte w traktatach Rady Europy* (chodzi o EKPCz i szereg konwencji opracowanych pod auspicjami Rady Europy); rozdział D – *Standardy tworzone przez organy traktatowe Rady Europy* (główne miejsce zajmuje tutaj analiza orzecznictwa ETPCz) oraz rozdział E – *Standardy tworzone przez organy pozatraktatowe Rady Europy*. Rozdziały te

poprzedzone są rozdziałem B, w którym Doktorant analizuje *Standardy zawarte w powszechnym prawie międzynarodowym*.

Generalnie struktura rozprawy i tok wywodu jest prawidłowy i przejrzysty. Rozprawa rozpoczyna się *Wstępem*, w którym Doktorant objaśnia cele badawcze rozprawy i motywy podjęcia tematu oraz strukturę rozprawy. Cel rozprawy Doktorant precyzuje następująco: „... zidentyfikowanie oraz zbadanie tych standardów Rady Europy, które odnoszą się do pozycji oraz funkcjonowania prokuratury (...), ustalenie, jakie konsekwencje dla ustroju, kompetencji i sposobu działania prokuratury państw członkowskich wynikają z faktu ich przynależności do Rady Europy przy uwzględnieniu, że tworzone przez tę organizację standardy mogą oddziaływać również w przestrzeni prawnej inne niż prawo wewnętrzne jej państw członkowskich.” (s. 13).

Towarzyszy temu sformułowanie podstawowego pytania badawczego – zweryfikowanie, czy „dorobek prawny Rady Europy może choć częściowo wypełnić lukę normatywną jaka wynika z braku w niektórych państwach członkowskich (w tym w Polsce) uregulowań konstytucyjnych, które odnosiłyby się bezpośrednio do prokuratury, ograniczając swobodę ustawodawcy w tej dziedzinie – zwłaszcza gdy chodzi o ... niezależność prokuratorską.”

Rozprawę wieńczy *Zakończenie*, sumujące podstawowe konstatacje. Dobrze o warsztacie naukowym Doktoranta świadczy to, że każda z części kończy się obszernym podsumowaniem.

Generalnie – jak wspomniałem – oceniam strukturę rozprawy jako prawidłową i przejrzystą. Tym niemniej nasuwają się pewne uwagi:

- pierwsza z nich odnosi się do *Wstępu*: jest on generalnie skonstruowany prawidłowo, niemniej zabrakło w nim jasnego sprecyzowanej hipotezy (hipotez) rozprawy, chyba że za taką uznać wspomniane wyżej generalne wyzwanie badawcze; zabrakło mi również sprecyzowania szczegółowych problemów badawczych; sprecyzowanie takie, bardzo interesujące, występuje w rozprawie, ale dopiero w *Uwagach ogólnych* do części III (s. 114);
- druga uwaga odnosi się do sposobu podsumowania wyników badań: jak zaznaczono, po poszczególnych częściach Doktorant zamieścił podsumowania (co należy ocenić pozytywnie), natomiast samo *Zakończenie* jest dosyć skrótowym ujęciem

wiodących konstatacji; zasadnicze wnioski natomiast zawarte są w obszernym *Podsumowaniu* (rozdział F) części III rozprawy;

- wiąże się to z uwagą trzecią, odnoszącą się do istotnych dysproporcji pomiędzy poszczególnymi częściami rozprawy, jej część III liczy około 180 stron, znacznie ponad połowę objętości rozprawy; uwaga ta nie odnosi się do merytorycznego wyводу Doktoranta, lecz metodologicznego podziału materii; związane są z tym problemy przejrzystości wyводу – aż się prosi, aby najważniejsze rozdziały w części trzeciej miały „własne” podsumowania (ułatwiałoby to śledzenie argumentacji Doktoranta), a *Zakończenie* odnosiło się to hipotezy i szczegółowych problemów badawczych rozprawy.

Bardzo zachęcam Doktoranta to przemyślenia powyższych uwag, zwłaszcza gdyby rozprawa przygotowywana była do druku.

3. Zasadnicze problemy

Tok wyводу Doktoranta jest dla mnie generalnie przekonujący, tezy jasne i dobrze uzasadnione, stawiane diagnozy w większości przypadków podzielam.

Do najciekawszych i najistotniejszych wniosków, będących wynikiem analizy Doktoranta zaliczyłbym bez wątpienia następujące:

- Doktorant przeprowadził interesujące badania porównawcze prokuratur (dobrze dobierając państwa), identyfikując główne problemy ustrojowe, następnie prawidłowo zidentyfikował obszary współpracy (regulacji) międzynarodowej, które stanowią tło dla analizy standardu Rady Europy w dziedzinie pozycji i funkcjonowania prokuratury, prawidłowo zidentyfikował organy traktatowe i pozatraktatowe Rady Europy, których działalność poddał następnie wnikliwej analizie w świetle głównego zadania badawczego rozprawy.
- Na podkreślenie zasługuje zwłaszcza wnikliwa analiza EKPCz, orzecznictwa ETPCz i postanowień konwencji opracowanych w ramach Rady Europy, co ma zasadnicze znaczenie dla sprecyzowania standardów prawnych odnoszących się do pozycji i funkcjonowania prokuratury, na uznanie zasługuje również szczegółowa analiza aktów miękkiego prawa i różnego rodzaju innych zaleceń, przyjmowanych przez organy pozatraktatowe

Rady Europy, zwłaszcza Radę Konsultacyjną Prokuratorów Europejskich (jedyną strukturę zajmującą się wyłącznie statusem prokuratury), Komisję Wenecką i grupę GRECO (sprawy korupcji).

- Doktorant przeprowadził wnikliwą analizę pojęcie standardu prawnego, zarówno w ujęciu teorii prawa, jak i teorii prawa międzynarodowego w szczególności. W przypadku poszukiwania standardu w dorobku Rady Europy, dotyczącego pozycji i funkcjonowania prokuratury, natknął się na poważny problem, wynikający z tego (co Doktorat skrupulatnie w wielu miejscach w rozprawie odnotowuje, zob. zwłaszcza s. 295), że jedynie niewielka część regulacji przyjętych w ramach Rady Europy, odnoszących się do pozycji i funkcjonowania prokuratury, ma charakter prawny; znakomita większość tego rodzaju regulacji ma charakter *soft law* lub – odwołując się do terminologii stosowanej przez K. Skubiszewskiego – charakter „postulatów, dążeń lub życzeń” (co nie znaczy, że w przyszłości nie mogących przekształcić się w normy prawne - zob. s. 85). Doktorant podjął próbę połączenia tych obu obszarów, proponując następujące pojęcie „standardu prawnego Rady Europy”: „... obowiązujący lub postulowany (pożądany) wzorzec postępowania wyartykułowany w sposób wyraźny bądź dorozumiany w traktatach oraz innych wiążących lub niewiążących aktach prawnych RE (...), przyjmowanych bądź wydawanych przez jej traktatowe i pozatraktatowe organy ...”. Doceniam analizę doktryny przeprowadzoną przez Doktoranta, niemniej uważam, że Doktorant bardziej prawidłowo powinien pisać generalnie o „standardzie” Rady Europy, podkreślając, że w skład tego standardu wchodzi elementy mające charakter prawny lub mające charakter *soft law* względnie postulatowo-życzeniowy. Wcale nie musi to oznaczać praktycznego osłabienia tych ostatnich: praktyka Komisji Europejskiej i orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości UE odnoszące się do badania praworządności w państwa członkowskich UE wykazuje, że standardy o charakterze *soft law* odgrywają niezmiernie istotną rolę.
- Główną jednak zasługą Doktoranta jest – po przeprowadzeniu wnikliwej analizy działalności organów traktatowych i pozatraktatowych oraz postanowień konwencji przyjętych w ramach systemu Rady Europy - zidentyfikowanie standardów o charakterze prawnym i standardów o charakterze politycznym

odnoszących się do pozycji i funkcjonowania prokuratury. Doktorant umiejętnie wykazuje specyficzne połączenie dwóch zasadniczych problemów: z jednej strony okoliczności, że nie ma standardu międzynarodowego odnoszącego się do konkretnego ustrojowego kształtu prokuratury, a nawet nakładającego obowiązek powołania prokuratury (państwa zachowują w tej dziedzinie swobodę); z drugiej jednak strony, jeżeli w danym państwie ustanowiono prokuraturę (a tak jest we wszystkich państwach Rady Europy), to musi ona spełniać standard międzynarodowy, zwłaszcza zaś standard prawny dotyczący ochrony praw podstawowych, koncentrujący się - w odniesieniu do prokuratury – na jej roli jako oskarżyciela w sprawach karnych, nakazu działania w granicach prawa (również prawa międzynarodowego) i zasad obiektywizmu oraz niezależności, utożsamianej raczej z prawidłowo ujętą je autonomią prokuratury. Doktorant identyfikuje szereg standardów o charakterze zaleceń (dobrych praktyk) dotyczących różnych aspektów funkcjonowania prokuratury, mających charakter nakazów i zakazów (wskazując, że część z nich ma swoje umocowanie w atach prawnych względnie orzecznictwie ETPCz.).

- Interesujące są wnioski Doktoranta odnoszące się do dalszego kierunku ewolucji standardów Rady Europy dotyczących pozycji i funkcjonowania prokuratury; zasadnie zwraca on uwagę na to, że raczej nie ma co liczyć na traktatowy standard dotyczący ustrojowej i procesowej pozycji prokuratury (pewne następstwa mogą wynikać jedynie z ewentualnego „umiędzynarodowienia” dalszych przestępstw, a przykład w dziedzinie ochrony środowiska); natomiast można zakładać (zwłaszcza biorąc pod uwagę ewolucję orzecznictwa ETPCz) sprecyzowanie standardu skutecznego dochodzenia w przypadku naruszeń praw podstawowych oraz zawężenia możliwości arbitralnego działania prokuratury jako organu ścigania i oskarżyciela w procesie karnym (zwłaszcza zakazu arbitralnego zaniechania ścigania określonych kategorii przestępstw i sytuacji nękania kolejno wszczynanymi bezzasadnie postępowaniami przygotowawczymi); wspólnym mianownikiem byłoby umocnienie standardu nakazującego prokuraturze działanie w sposób bezstronny, praworządny i wolny od nieuzasadnionych wpływów wewnętrznych.

W sumie – z mojej ocenie – rozprawa wnosi istotny wkład w badania nad praworządnością demokratycznego państwa, a nad standardami

dotyczącymi pozycji i funkcjonowania prokuratury w takim państwie w szczególności. Demokratyczne państwo charakteryzuje się nie tylko tym, że przestrzega obowiązującego prawa, ale też tym, że respektuje w stopniu najwyższym dobre praktyki (ustalenia niewiążące prawnie), wypracowane w zaawansowanych wspólnotach międzynarodowych (a takim są Rada Europy, a przede wszystkim Unia Europejska).

Niezależnie jednak od generalnej pozytywnej oceny analizy i wniosków rozprawy, chciałbym wskazać na problem, który wymagałyby dyskusji i przemyślenia.

Tematem rozprawy są standardy Rady Europy dotyczące pozycji i funkcjonowania prokuratury, Doktorant słusznie jednak sięga do badań porównawczych (część I rozdział C), uwzględniając również standardy rozwijane w ramach prawa UE (analizuje w tym kontekście trafnie doświadczenia urzędu Prokuratury Europejskiej i instytucji Europejskiego Nakazu Aresztowania). Niemniej należy mieć na uwadze, że między systemem Rady Europy i Unii Europejskiej zachodzą szczególne związki (zwłaszcza w dziedzinie ochrony praw podstawowych) – znajdujące wyraz w „przenikaniu” się orzecznictwa ETPCz i TSUE oraz w zakładanym przystąpieniu UE do EKPCz. Stąd też można byłoby oczekiwać, że Doktorant podda analizie – z punktu widzenia tematu głównego swojej rozprawy – jeszcze co najmniej dwa obszary prawa UE:

1) Byłoby interesujące zbadanie – jakie wnioski można wyciągnąć dla pozycji i funkcjonowania prokuratury z najnowszego orzecznictwa (całkiem już obszernego) Trybunału Sprawiedliwości UE odnoszącego się do niezależności sądu i niezawisłości sędziego jako podstawowego elementu zasady państwa prawa (przestrzegania praworządności);

2) Doktorant zasadnie identyfikuje obszar międzynarodowej „pomocy prawnej” jako dziedzinę, w której można poszukiwać standardów dotyczących pozycji i funkcjonowania prokuratury. Otóż w prawie UE, w dziedzinie określanej jako „Przestrzeń Wolności, Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości”, znajdują się obszerne regulacje odnoszące się do współpracy sądów w sprawach cywilnych oraz wymiarów sprawiedliwości i policji w sprawach karnych. Zwłaszcza analiza tej drugiej dziedziny mogłaby przynieść interesujące wyniki.

4. Technika pisania, dokumentacja i bibliografia

Rozprawa napisana jest językiem poprawnym, przejrzyste, nie odnotowałem rażących powtórzeń, niezręczności stylistyczne, czy innych błędów językowych. Być może przemyślenia wymagałby – w toku przygotowania rozprawy do druku – nieco „udziwniony” system oznaczania podziału rozprawy na części, rozdziały, punkt i podpunkty.

Doktorant wykorzystał, pisząc rozprawę, dobrze dobraną i obszerną literaturę naukową, również języku angielskim oraz – co jest istotne w kontekście tematu – w języku francuskim. Przy ewentualnym przygotowaniu rozprawy do druku niezbędne będzie sięgnięcie do wspomnianej na wstępie monografii J. Barcika oraz – w większym stopniu (co wiąże się z moją uwagą przedstawioną wyżej) – do literatury związanej kwestią niezależności sądownictwa państw członkowskich w świetle prawa UE (przede wszystkim w świetle orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości UE).

Doktorant wnikliwie skompletował dokumentację, niezbędną dla wsparcia swoich tez. Zwłaszcza dobrze dobrał i poddał analizie różnego rodzaju dokumentację o charakterze *soft law* oraz – co zasługuje na szczególne podkreślenie - orzecznictwo ETPCz.

5. Wniosek końcowy

Zawarte w recenzji uwagi krytyczne i wskazania na problemy wymagające dyskusji, czy dalszego rozważenia nie umniejszają mojej pozytywnej oceny rozprawy Pana mgr Piotra Turka. Sugerował bym natomiast ich rozważenie w toku przygotowania rozprawy do druku.

Oceniam recenzowaną rozprawę jako interesującą, wartościową, poruszającą odważnie szereg kwestii istotnych z punktu widzenia teorii i praktyki prawa międzynarodowego i prawa konstytucyjnego, mającą istotne znaczenie w świetle obecnego dyskursu politycznego.

Poza tym jest to praca w znacznej części nowatorska, po raz pierwszy w polskiej literaturze przedmiotu odnosząca się kompleksowo do problematyki pozycji i funkcjonowania prokuratury w świetle międzynarodowego standardu państwa praworządne.

Biorąc powyższe pod uwagę stwierdzam, iż w mojej ocenie rozprawa Pana mgr Piotra Turka – „**Pozycja i funkcjonowanie prokuratury w standardach prawnych Rady**” – odpowiada wymaganiom określonym w art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (tekst jednolity Dz. U. 2017, poz. 1789 z późniejszymi zmianami) w związku z przepisami wprowadzającymi ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 20187, poz. 1669), a tym samym opowiadam się za dopuszczeniem do jej publicznej obrony.

Piaseczno, dnia 21 czerwca 2020 r.

